

Kupol – En studie om skolmiljöns betydelse för ungdomars psykiska hälsa

Karolinska
Institutet

kupolstudien.se

Vad är Kupol?

Skolan är en viktig miljö för lärande och socialisering under ungdomstiden. Vad som påverkar elevers studieresultat och samt sociala anpassning i skolan är några av huvudfrågorna inom skolforskningen. Goda studieresultat är ett resultat av flera olika faktorer kopplade till eleven själv, familjen, skolmiljön och hur undervisningen är utformad. I begreppet skolmiljö ingår till exempel skolans övergripande normer och förväntningar, säkerhet, tillfredsställelse, relationer mellan olika grupper i skolan och fysiska förutsättningar som temperatur och ljudvolym. Skolklimatet har visats sig samvariera med elevernas självkänsla och förekomst av depression, förekomst riskfyllt beteende, våld och ungdomsbrottslighet samt social tillit.

Inom svensk skolforskning har viktiga aspekter av skolklimatet sammanfattats i instrumentet PESOK (PEdagogiskt och SOcialt Klimat). PESOK består av tre huvudområden; rektors pedagogiska ledarskap, relationen mellan rektors och övrig personals uppfattning om skolans mål och normer, samt organisation och regler som styr hur olika grupper i skolan påverkar varandra. PESOK mäts genom att både lärare och elever får ta ställning till ett antal påståenden i en enkät. Svaren sammanställs sedan på skolnivå. En tidigare studie av PESOK i 41 svenska mellan- och högstadieskolor har visat att det pedagogiska och sociala klimatet påverkar både elevens studieresultat och sociala anpassning. Inga studier har dock tidigare undersökt associationen mellan PESOK och elevers psykiska hälsa.

I det här projektet är vi särskilt intresserade av samspelet mellan arv och miljö och hur yttre omständigheter kan påverka gener som avgör hur vi reagerar på stress. Detta är särskilt relevant eftersom störningar i stresshormon som kortisol bland annat visat sig vara av betydelse för utvecklandet av depression och ångest. "Skolpress" och svårigheter att få vänner är exempel på faktorer i skolmiljön som kan utlösa stress. Skolans miljö verkar alltså kunna påverka den psykiska hälsan genom dessa så kallade epigenetiska mekanismer.

Syftet med Kupol

Det övergripande syftet med Kupol (Kunskap om ungas psykiska hälsa och lärande) är att undersöka vilken betydelse skolans pedagogiska miljö har för ungdomars psykiska hälsa.

Vi vill ta reda på om det finns ett samband mellan skolans inlärningsmiljö, pedagogiska förhållningssätt och psykisk hälsa bland elever i tonåren, som inte kan förklaras av elevens prestationer i skolan.

De specifika frågeställningarna lyder:

1. Är en pedagogisk miljö i skolan som fokuserar på akademiska resultat och inläring, förknippat med mindre stress, ångest och/eller depression bland elever i högstadiet?

Det finns tidigare studier som har visat att goda studieresultat är förknippat med psykisk hälsa, även upp i vuxen ålder. Psykisk ohälsa i ungdomen kan också leda till sämre studieresultat. Vi vill försöka reda ut på vilket sätt den pedagogiska miljön och elevernas studieresultat hänger ihop med varandra och hur de påverkar elevernas psykiska hälsa.

2. Ser det eventuella sambandet olika ut för flickor respektive pojkar?

Vi vet sedan tidigare att psykisk ohälsa i ungdomen är vanligare bland flickor. Vi vill undersöka om det kan vara så att den pedagogiska miljön i skolan påverkar flickors respektive pojkars psykiska hälsa på olika sätt.

3. Kan ett eventuellt samband förklaras av aktivering av de gener som reglerar kroppens stressreaktioner (se mer om detta ovan i bakgrunden)?

4. Kan man urskilja vilka delar av den pedagogiska miljön som är mest betydelsefull för att förebygga stress och psykisk ohälsa?

Skolans pedagogiska miljö omfattar många olika delar, till exempel organisation, undervisningsformer och ledarskap. Vissa av dessa delar kan påverkas, andra kan vara svårare att påverka. Vi vill försöka finna de påverkbara faktorer i den pedagogiska miljön som har störst betydelse för elevernas psykiska hälsa.

5. Vilka andra faktorer kan förklara effekten av skolans pedagogik på psykisk hälsa?

Information från detta projekt kommer också att göra det möjligt för oss att lära oss mer om:

- Möjligheterna till att upptäcka psykisk ohälsa bland ungdomar på ett tidigt stadium och effekterna av tidiga hälso- och sjukvårdsinsatser mot sådan ohälsa.
- Vårdkostnader till följd av psykisk ohälsa bland unga.
- Samspelet mellan psykosociala faktorer på skol- och familjenivå och psykiska ohälsa.

Projektbeskrivning – så går det till

Kupol är ett stort nationellt forskningsprojekt som drivs av forskare vid Institutionen för Folkhälsovetenskap på Karolinska Institutet, i samarbete med forskare vid Stockholms Universitet och Uppsala Universitet. Vi vill rekrytera cirka 100 skolor i åtta olika län i Mellansverige. I dessa skolor kommer vi att två år i rad bjuda in samtliga elever i årskurs sju att delta i studien och följa dessa under fyra år. Vi kommer att samla data på skolnivå, samt individuella data från elever och deras vårdnadshavare.

Uppgifter om skolans organisation och klimat

Information om hur skolan är uppbyggd kommer att kartläggas med hjälp av en enkät som besvaras av rektorerna. Skolans sociala och pedagogiska klimat kommer att beskrivas genom PESOK (se ovan). Alla lärare som undervisar årskurs sju i matematik eller svenska kommer att få fylla i en enkät om sin undervisning och det sociala klimatet i klasserna.

Elever i årskurs sju – våra kärndeltagare

I de deltagande skolorna kommer vi två år i rad att kontakta samtliga elever i årskurs sju och deras vårdnadshavare (ca 5 000 elever). Efter det att vårdnadshavarna givit sitt samtycke till deltagande kommer eleverna att få fylla i en enkät som innefattar frågor om allmänt hälsotillstånd, psykisk hälsa, bruk av tobak, alkohol och droger, vänskapsrelationer, relationer i familjen och inställning till skolan.

Föräldrarna kommer att besvara motsvarande enkät med frågor om barnets psykiska hälsa, liksom sin egen hälsa, samt socioekonomiska omständigheter som yrke och inkomst.

För att frågorna i enkäten ska bli så få som möjligt och för att öka informationens tillförlitlighet, kommer eventuella diagnoser för psykisk sjukdom hos barnet, samt vissa uppgifter om faktorer som kan kopplas till barnets eventuella psykiska sjukdom, att erhållas från nationella eller regionala hälso- eller demografiska register. Exempel på sådana uppgifter är: förskrivning av psykoaktiva läkemedel till barnet och eventuella neuropsykiatriska diagnoser hos barnet. Utöver detta kommer skolbetyg i årskurs sex och nio att erhållas från Skolverkets register, samt uppgifter om frånvaro från skolornas egna register.

Ett urval av cirka 1500 elever kommer att kontaktas för att lämna salivprov, vilket kommer att genomföras i skolan med hjälp av skolsköterskan. Salivproverna kommer att analyseras för att studera biologiska indikatorer på stress (se frågeställning 3).

Datainsamlingen som beskrivs ovan kommer att upprepas i i princip identisk form under årskurs åtta och nio. Ytterligare en uppföljning planeras året efter avslutad grundskola, då enbart med enkät- och registerdata.

Tidsplan

Rekrytering av skolor till den fullskaliga studien har skett under 2013. Inhämtande av vårdnadshavares samtycke samt baslinjemätning av skolfaktorer (till exempel PESOK) sker under höstterminen 2013 och vårterminen 2014. Baslinjemätningen bland den första årskullen av elever i årskurs sju och deras vårdnadshavare har skett under våren 2014 (kull 1), samt kommer att ske för nästa årskull under vårterminen 2015 (kull 2). Uppföljningsmätningar sker i årskurs åtta, årskurs nio samt ett år efter avslutad grundskola. Dataanalyser och vetenskaplig publicering kommer att ske löpande från hösten 2014. Projektet beräknas avslutas 2018.

Etiska överväganden

Forskningsprojektet har granskats och godkänts av Regionala Etikprövningsnämnden i Stockholm. Deltagandet är frivilligt och inga känsliga personuppgifter eller prover kommer att samlas in utan att elevernas vårdnadshavare har lämnat skriftligt samtycke. Alla data och prover kommer att förvaras och hanteras säkert och i enlighet med gällande lagstiftning.

Finns det några risker?

Deltagande i studien medför inte något fysiskt obehag eller smärta. Den risk för intrång i den personliga integriteten som eventuellt kan förknippas med känsliga frågor som förekommer i enkäten (till exempel rörande hälsa och bruk av olika substanser) eller med inhämtning av personuppgifter från register, minimeras genom tydliga säkerhetsåtgärder.

Vi planerar att inleda ett nära samarbete med elevhälsoteamet i skolorna och dessa kommer att meddelas om barn visar poäng som överskrider tröskeln för det normala på de skalor som används för att mäta psykisk ohälsa. Elevhälsoteamet beslutar sedan baserat på denna information och befintlig information om barnet som skolan har tillgång till, om vidare insatser skall sättas in och vilka dessa insatser skall vara. I detta fall involveras barnets vårdnadshavare. Eventuell utredning följer därefter enligt skolans rutiner, inklusive hänvisning till vård utanför skolan (t.ex. BUP).

Kontaktuppgifter

Om du har frågor eller vill veta mer om Kupol, hör av dig till kontaktpersonen nedan.

Rosaria Galanti

Professor, projektansvarig
Tel: 08 - 123 371 65
rosaria.galanti@ki.se

Elin Arnö (kontaktperson)

Forskningsamordnare
Tel: 08 - 524 801 08
elin.arno@ki.se

Postadress

Karolinska Institutet
Institutionen för folkhälsovetenskap
Projekt Kupol
Tomtebodavägen 18a
171 77 Stockholm

Besöksadress

Widerströmska Huset
Tomtebodavägen 18a
Stockholm

Webb

Ki.se
Kupolstudien.se

Org. number 202100 2973